

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ
МАЙСТЕРНОСТІ

Методика формування соціального досвіду запобігання конфліктів в учнів старших класів

Дипломна робота з соціальної педагогіки
(освітньо-кваліфікаційний рівень
«Бакалавр»)

студентки **4** курсу **42** групи
галузі знань:

0101 Педагогічна освіта

6.010106 Соціальна педагогіка

Кропивницької Світлани Михайлівни

Керівник:

кандидат педагогічних наук,

старший викладач **С.А. Котловий**

Рецензент: кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загального лісівництва
Житомирського національного
агроекологічного університету
А.В Катковський

м. Житомир – 2015 рік

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ 1. ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТІВ У СЕРЕДОВИЩІ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Ошибка! Закладка не определена.

1.1. Соціальний досвід як соціально-педагогічна проблема

Ошибка! Закладка не определена.

1.2. Сутність та специфіка конфліктів в старшому шкільному віці

Ошибка! Закладка не определена.

1.3. Основні методи запобігання конфліктів в учнів старших класів

Ошибка! Закладка не определена.

1.4. Охорона праці в процесі соціально-педагогічної діяльності в ЗНЗ

Ошибка! Закладка не определена.

Ошибка! Закладка не определена.

Висновки до розділу 1

Ошибка! Закладка не определена.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ ЗАПОБІГАННЯ КОНФЛІКТІВ У СЕРЕДОВИЩІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Ошибка! Закладка не определена.

2.1. Програма дослідження соціального досвіду запобігання конфліктів у середовищі старшокласників

Ошибка! Закладка не определена.

2.2. Дослідження соціального досвіду запобігання конфліктів у середовищі старшокласників

Ошибка! Закладка не определена.

2.3. Методика соціально-педагогічної профілактики конфліктів старшокласників

Ошибка! Закладка не определена.

Висновки до розділу 2

Ошибка! Закладка не определена.

ВИСНОВКИ 5

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 7

ДОДАТКИ

Ошибка! Закладка не определена.

Висновки до розділу 2.....

ВИСНОВКИ.....5

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....7

ДОДАТКИ.....0

шибка! Закладка не определена.

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день нікому не треба доводити, що наукове вивчення конфліктів має право на існування. Проблеми виникнення та ефективного розв'язання конфліктів, проведення переговорів і пошуку згоди конфліктуючих сторін викликає величезне зацікавлення у всіх тих, хто в своїй практичній діяльності має справу з взаємодією людей.

Підвищення інтересу до проблеми конфліктів неабиякою мірою пов'язане зі зростанням напруженості в різних сферах соціальної дійсності, з гострою потребою практичної допомоги у вирішенні конфліктів з боку різних суспільних структур і фахівців. Наше суспільство виявилось невідповідним до конструктивного розв'язання конфліктних ситуацій. Орієнтація на «безконфліктний» розвиток суспільства призвела до того, що проблематика конфліктів довгий час була безперспективною для наукових досліджень. Внаслідок цього конфлікт фактично був виключеним із сфери наукових інтересів, а в суспільстві не були сформовані механізми роботи з конфліктами. Спроби копіювання досвіду зарубіжних конфліктологів, особливо в області соціальних і виробничих проблем, які не розраховані на універсальне застосування в будь-яких соціокультурних умовах, виявляються малоуспішними.

Серед конфліктів важливе місце займають конфлікти старшокласників. Вони спричинені, в першу чергу індивідуально-віковими особливостями юнацького віку. Тому знання особливостей конфліктів, причин їх виникнення, способів управління ними є важливою складовою професійної підготовки соціального педагога ЗНЗ. Особливо важливою для соціального педагога сферою конфліктології є дослідження в напрямку попередження та запобігання конфліктів.

Дослідженням даної проблеми займались чимало вітчизняних науковців, серед яких І. Зверева, І. Кон, С. Котловий, Л. Міщик, А. Мудрик, Р. Овчарова, П. Шептенко та ін.). Проте специфіка соціально-педагогічної діяльності в сфері попередження та запобігання конфліктів старшокласників залишається малодослідженою. Саме тому нами визначено тему дослідження: «Методика формування соціального досвіду запобігання конфліктів в учнів старших класів».

Об'єкт дослідження – соціальний досвід безконфліктної поведінки.

Предмет дослідження – дослідження методів формування соціального досвіду запобігання конфліктів серед старшокласників.

Мета дослідження – на основі теоретичного обґрунтування сутності та причин виникнення конфліктів визначити та експериментально перевірити методи формування соціального досвіду запобігання конфліктів в учнів старших класів.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати сутність та особливості запобігання конфліктів в середовищі старшокласників.
2. Дослідити соціальний досвід запобігання конфліктів у середовищі старшокласників.
3. Розробити методику соціально-педагогічної профілактики конфліктів старшокласників.

Методи дослідження. Для виконання поставлених завдань дослідження було використано аналіз науково-теоретичних джерел, систематичне спостереження за соціально-педагогічною діяльністю, анкетування, тестування, статистичні методи кількісної та якісної обробки отриманих результатів.

Експериментальна база дослідження: дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі ЗНЗ №28 м. Житомира.

Теоретичне значення дослідження: узагальнено та систематизовано наукові дослідження сутності та причин виникнення конфліктів в середовищі старшокласників.

Практичне значення дослідження: розроблено й обґрунтовано методику соціально-педагогічної профілактики конфліктів старшокласників.

Апробація роботи. Результати дослідження опубліковані у збірнику наукових праць: Запобігання конфліктів у середовищі старшокласників як соціально-педагогічна проблема // Актуальні проблеми соціальної сфери: [збірник наукових робіт викладачів і студентів] / за заг. ред. Н. П. Павлик. – Житомир : вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (68 найменувань). Робота викладена на 69 сторінках друкованого тексту та 4 сторінках додатків.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження ми можемо узагальнити наступне.

Соціальний досвід як наукова категорія та соціальне явище є об'єктом дослідження багатьох наук, серед яких і соціальна педагогіка. Формування соціального досвіду передбачає формування емоційно-ціннісного, соціально-когнітивного та комунікативного його компонентів. Відбувається цей процес у три етапи: інтеріоризації, ідентифікації та екстеріоризації. За такою ж схемою формується соціальний досвід запобігання конфліктів, зокрема і серед старшокласників.

Конфлікт – це таке відношення між суб'єктами соціальної взаємодії, яке характеризується їх протиборством на основі протилежно направлених мотивів або думок. Існує значна кількість класифікацій конфліктів, але оскільки конфлікт завжди припускає певну кількість учасників, найбільш всеохоплюючою й фундаментальною є класифікація конфліктів за кількістю конфліктуючих сторін (міжгрупові, особистісно-групові та міжособистісні). Конфлікти у старшому шкільному віці можна умовно об'єднати у три групи: конфлікт дорослішання, конфлікти в школі, конфлікти у стосунках між юнаками і батьками. Проте, незалежно від типології конфлікту, будь-яка конфліктна дія може мати чотири основні результати: повне або часткове підкорення іншої сторони або учасника конфлікту, компроміс, переривання конфліктних дій, інтеграція й вирішення конфлікту. Саме тому важливим для практичної соціально-педагогічної діяльності є оволодіння основними методами запобігання конфліктів в середовищі старшокласників.

Існує значна кількість різноманітних методів запобігання конфліктів в середовищі старшокласників. Однак, найбільш узагальнено методи запобігання конфліктів у старшокласників поділяють на: внутрішньоособистісні, структурні, міжособистісні, персональні методи, переговори, методи управління поведінкою особистості, методи, які передбачають агресивні дії і т.д.

Відповідно до розробленої програми дослідження, нами було проведено емпіричне дослідження у два етапи. На першому етапі ми досліджували домінуючий спосіб поведінки особистості в конфліктних ситуаціях та порівнювали домінуючу стратегію поведінки у старшокласників та класних керівників за допомогою методики К. Томаса «Стратегія

поведінки в конфліктних ситуаціях». На другому етапі ми досліджували рівень компетентності педагогів у вирішенні конфліктів старшокласників за допомогою методики П. Хеппнера «Оцінка рівня компетентності у вирішенні конфліктів». За результатами дослідження можна прийти до висновків, що домінуючими стратегіями конфліктної поведінки опитаних старшокласників є такі стратегії конфліктної поведінки як пристосування та суперництво – по 26,7% досліджуваних. Співпрацю як стратегію поведінки в конфліктних ситуаціях обрали 21,7% опитаних, компроміс обрали відповідно 16,7% досліджуваних підлітків. Ще для 8,3% респондентів домінуючою стратегією вирішення конфліктів є їх уникнення. Також виявлено, що спостерігається певна динаміка у домінуючих стратегіях учнів 9, 10 та 11 класів – в процесі навчання у старшій школі стратегії конфліктної поведінки учнів дещо змінюються (зменшується кількість учнів, які у конфліктах надають перевагу суперництву; зростає кількість старшокласників для яких домінуючою стратегією поведінки у конфліктах є співпраця, компроміс, пристосування та уникнення). Співставивши ці результати з домінуючими стратегіями конфліктної поведінки класних керівників цих класів та рівнем їх компетентності у вирішенні конфліктів, можна з'ясувати наявність залежності, що фактично підтверджує гіпотезу нашого дослідження.

Враховуючи результати емпіричного дослідження та соціально-психологічну природу конфлікту, ключовою ціллю соціально-педагогічної профілактики конфліктів старшокласників є підвищення їх компетентності у суті конфліктів, а найбільш оптимальною формою реалізації даної методики є соціально-психологічний тренінг. *Мета тренінгового заняття* – підвищення рівня компетентності старшокласників у розумінні конфліктів, їх профілактиці та ефективному вирішенні.

Проведене дослідження не вичерпує усієї глибини поставленої проблеми. Перспективи подальшої науко-дослідної роботи вбачаємо у вивченні ефективності розробленого тренінгу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванэсов Г.А. Криминология и социальная профилактика / Г.А.Аванэсов. – М.: Наука, 1980. – 230 с.
2. Алексеев В.А. Развитие самосознания на рубеже подросткового и юношеского возрастов / В.А.Алексеев // Вопросы психологии. – 1988. – № 5. – С. 35 – 44.
3. Алкина Н.В. Комплексная детерминация агрессивного поведения и психодиагностическая практика / Н.В.Алкина // Практическая психология и социальная работа. – 1991. – № 1. – С. 19 – 26.
4. Алфимова М.В. Психогенетика агрессивности / М.В.Алфимова // Вопросы психологии. – 2000. – № 6. – С. 112 – 120.
5. Антонова-Турченко О. Г. Від конфлікту до взаєморозуміння / О. Г. Антонова-Турченко. – К. : АСТдрук, 1992. – 37 с.
6. Ануфрієва Н. М. Психологія конфлікту. Навчальний посібник / Н. М. Ануфрієва. – К. : ІІО КНУ ім. Т. Шевченка, 2009. – 200 с.
7. Анцупов А. Я. Конфликтология : Учебник для вузов / А. Я. Анцупов, А. И. Шипилов. – М. : ЮНиТи, 1999. – 312 с.
8. Бандурка А. М. Конфликтология / А. М. Бандурка, В. А. Друзь. – Харьков: Ун-т внутр. дел, 1999. – 355 с.
9. Берковиц Л. Агрессия: причины, последствия, контроль / Л.Берковиц; [пер. с англ. Ю.Е.Зайцева]. – СПб.: Речь, 2001. – 512 с.
10. Бернс Р.В. Развитие Я - концепции и воспитание / Р.В.Бернс; [пер. с англ. А.В.Ярхо]. – М.: Прогресс, 1986. – 422 с.
11. Божович Л.И. Проблемы формирования личности / Л.И.Божович. – М.: Наука, 1995. – 352 с.
12. Боришевський М. Й. Моральні переконання та їх формування у дітей / М. Й. Боришевський. – К. : Либідь, 1979. – 148 с.

- 13.Василюк Ф. Е. Психология переживания: Анализ преодоления критических ситуаций / Ф. Е. Василюк. – М. : Изд-во Моск. Ун-та, 1984. – 200 с.
- 14.Вершинин М. С. Конфликтология : конспект лекций / М. С. Вершинин. – СПб. : изд-во Михайлова В.А., 2000. –64 с.
- 15.Возрастные особенности психического развития: [учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. завед. / сост.: И.В.Дубровина, М.И.Лисина]. – М.: Сфера, 1998. – 438 с.
- 16.Волавка Я. У істоків насилля. Агресивність батьків – причина агресивності їх потомків / Я.Волавка // Безпека життєдіяльності. – 2003. – № 10. – С. 24 – 27.
- 17.Гірник А. Конфлікти: структура, ескалація, залагодження / А. Гірник, А. Бобро. – К. : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2003. – 172 с.
- 18.Гришина Н. В. Психология конфликта / Н. В. Гришина. – СПб. : «Питер», 2005. – 464 с.
- 19.Дмитриев А. Н. Введение в общую теорию конфликтов / А. Н. Дмитриев, В. В. Кудрявцев, С. В. Кудрявцев. – М. : Академия, 1993. – 288 с.
- 20.Дмитриев А. В. Конфликтология : учебное пособие / А. В. Дмитриев. – М. : Гардарики, 2000. – 320 с.
- 21.Дмитриев А. В. Проблемы конфликтологии / А. В. Дмитриев // Социс. – 1993. – №9. – С. 52 – 57.
- 22.Довгань О. О. Специфіка кризи особистості у юнацькому віці / О. О. Довгаль // Психологія і суспільство. – 2004. - №2. – С.144 – 151.
- 23.Донченко Є.О. Особистість: конфлікт, гармонія / Є.О.Донченко, Т.Л.Титаренко. – К.: Либідь, 1987. – 158 с.
- 24.Дуткевич Т. В. Конфліктологія з основами психології управління: навчальний посібник / Т. В. Дуткевич. – К. : Центр навч. літератури, 2005. – 456 с.
- 25.Елисеев О.П. Практикум по психологии личности / О.П.Елисеев. – СПб. : Питер, 2002. – 512с.

- 26.Емельянов С. М. Практикум по конфликтологии / С. М. Емельянов . СПб.: «Питер», 2000. – 368 с.
- 27.Журавлев В. И. Основы педагогической конфликтологии / В. И. Журавлев. – М. : РПА, 1995. – 183 с.
- 28.Закон України «Про охорону праці» №2694-ХІІ від 14 жовтня 1992 року (зі змінами і доповненнями).
- 29.Ішмуратов А. Т. Конфлікт і згода. Основи когнітивної теорії конфліктів / А. Т. Ішмуратов. – К. : Либідь, 1996. – 258 с.
- 30.Кирейчев А.В. Ситуационные факторы агрессивного поведения / А.В.Кирейчев // Наука и образование. – 2000. – № 5. – С. 21 – 27.
- 31.Коваль І. А. Навчальні конфлікти: Психологічні аспекти / І. А. Коваль. – К.: ТЕКА, 2002. – 68 с.
- 32.Конфліктологія : Підручник / Л. М. Герасіна, М. І. Панов, Н. П. Осіпова та ін. – Харків: Право, 2002. – 256 с.
- 33.Корнев М. Н. Соціальна психологія / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – К.: Наукова думка, 1995. –304 с.
- 34.Кульчинський О. В. Охорона праці в закладах освіти / О. В. Кульчинський. — К. : Дніпро, 2010. – 320 с.
- 35.Куницына В. Н. Межличностное общение / В. Н. Куницына. – СПб. : Питер, 2001. – 212 с.
- 36.Лебедева М. Урегулирование конфликтов : подходы, решения, технологии. – М. : Аспект Пресс, 1997. – 288 с.
- 37.Ложкін Г. В. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: Навчальний посібник / Г. В. Ложкін, Н. І. Пов'якель. – К.: ВД «Професіонал», 2007. – 416 с.
- 38.Лоренц К. Агрессия / К.Лоренц; [пер. с англ. Л.Г.Ионин]. – М.: Просвещение, 1994. – 325 с.
- 39.Максименко С. Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці / С. Д. Максименко. – К.: Наукова думка, 1999. – 188 с.

- 40.Максименко С. Д. Вікова та педагогічна психологія / С. Д. Максименко. – К. : Каравела, 2005. – 399 с.
- 41.Нагаєв В. М. Конфліктологія : курс лекцій / В. М. Нагаєв. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. –198 с.
- 42.Ніколаєва І.С. Діагностика конструктивної та деструктивної агресивності в старшому шкільному віці / І.С.Ніколаєва // Вісник Харківського національного університету. Сер.: Психологія. – 2002. – № 550. – С. 174 – 177.
- 43.Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2-х кн. Кн.1: Соціальна психологія особистості і спілкування / Л. Е. Орбан-Лембрик. – К. : Либідь, 2004. – 574 с.
- 44.Папуча М. В. Психологія ранньої юності : Навчально-методичний посібник / М. В. Папуча. – Ніжин: НДПУ, 2001. – 137 с.
- 45.Пилипенко В.Н. Подростковая агрессия в контексте современной социокультурной ситуации / В.Н.Пилипенко // Социология: теории, методы, маркетинг. – 2004. – № 4. – С.5 – 11.
- 46.Пірен М. І. Конфліктологія : Підручник / М. І. Пірен. – К.: МАУП, 2003. – 360 с.
- 47.Положення про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і закладах освіти, затверджене наказом МОН України від 01.08.01 № 563.
- 48.Райс Ф. И. Психология подросткового и юношеского возраста / Ф. И. Райс. – СПб. : Питер, 2000. – 128 с.
- 49.Реан А.А. Агрессия и агрессивность личности / А.А.Реан // Психологический журнал. – 1996. – № 5. – С. 3 – 17.
- 50.Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога: учеб. пособ. [для студ. высш. учеб. завед.] / Е.И.Рогов. – М.: ВЛАДОС, 1998. – 384 с.
- 51.Рудзевич І. Л. Психологічні засоби подолання деструктивних конфліктів у педагогічному процесі / І. Л. Рудзевич // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 1. – С.47 – 49.

- 52.Рудзевич І.Л. Конфліктність у педагогічній взаємодії // Гуманізація взаємин вчителя та учнів – необхідна умова особистісно-орієнтованої освіти: Науково-методичний збірник / За ред. С.Д.Максименка, Г.О.Балла, М.М.Заброцького. – Житомир-Київ: ЖОППО, 2004. – С.97-106.
- 53.Рудзевич І.Л. Психологічні засоби подолання деструктивних конфліктів у педагогічному процесі // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 1. – С.47-49.
- 54.Румянцева Т.Г. Агрессия и контроль / Т.Г.Румянцева // Вопросы психологии. – 1992. – №5. – С. 35 – 40.
- 55.Русинка І. І. Конфліктологія / І. І. Русинка. – Тернопіль: Богдан, 2003. – 294 с.
- 56.Рыбакова М. М. Конфликт и взаимодействие в педагогическом процессе : книга для учителя / М. М. Рыбакова. – М.: Просвещение, 1991. – 128 с.
- 57.Самоукина Н. В. Практический психолог в школе: лекции, консультирование, тренинги / Н. В. Самоукина. – М. : Изд-во института психотерапии, 2003. – 244 с.
- 58.Санникова О.П. Эмоциональность в структуре личности / О.П.Санникова. – Одесса: Хорс, 1995. – 334 с.
- 59.Спиридонов В. Ф. Психология мышления. Решение задач, проблем / В. Ф. Спиридонов. – М.: Сфера, 2006. – 317 с.
- 60.Спринська З. В. Психологічний портрет осіб з різним рівнем показників агресивної поведінки / З. В.Спринська // Наука і освіта. – 2007. – № 8-9. – С. 179 – 182.
- 61.Трухін І. О. Соціальна психологія спілкування: Навчальний посібник / І. О. Трухін. – К.: Центр навч. літератури, 2005. – 335 с.
- 62.Хорни К. Наши внутренние конфликты / К.Хорни. – СПб. : Питер, 2002. – 480с.
- 63.Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: Навчальний посібник / І. М. Цимбалюк. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 304 с.

- 64.Цюрупа М. В. Основи конфліктології та теорії переговорів: Навчальний посібник / М. В. Цюрупа. – К. : Кондор, 2004. – 182 с.
- 65.Festinger L. Conflict, decision and dissonance / L Festinger. – Stanford: Stanford Univ. Press, 1997. – 163 p.
- 66.Miller N. The frustration-aggression hypothesis / N.Miller // Psychological Review. – 1941. – Vol. 2, № 1. – P. 337 – 342.
- 67.Shaw M. Theories of Social Psychology / M. Shaw. – N.Y.: Mc Graw – Hill, 1970. – 384 p.
- 68.Tedeschi J. Areinterputation of research on aggression / J.Tedeschi, R.Smith, R.Brown // Psychological Bulletin. – 1974. – Vol. 8, № 2. – P. 540 – 563.